

Finland ansöker om Nato-medlemskap i skuggan av ökat kärnvapenhot

Kriget är en fortsättning på politiken, men med andra medel – så lyder den mest kända mening- en i Carl von Clausewitz *Vom Kriege*. I Europa pågår just nu ett stort politiskt spel med livsfarliga insatser. I och med det spelet har Finland och Sverige beslutit att ansöka om medlemskap i Nato. Att så sker är en logisk följd av Rysslands invasion av Ukraina. Trots att Rysslands ledning signalerat att de ”accepterar” ett finskt och svenskt Nato-medlemskap, så länge det inte innebär Nato-baser eller kärnvapen på ländernas territorium, fortsätter situationen som helhet att vara oroväckande på grund av riskerna som eskalering medför. Är världen är på väg mot ett kärnvapen- krig, eller finns det en möjlighet till de-eskalering? En brännhet fråga.

Eftersom den politiska realismen och liberalismen är de mest prominenta teorierna inom amerikansk – och därmed global – forskning i internationella relationer, är det naturligt att vi vänder oss till dem för att finna svar. Teoretiker inom den realistiska skolan gör gällande att det enda sättet att få ett stopp på blodbadet i Ukraina är att erkänna att också Ryssland har legitima säkerhetsintressen som måste beaktas. De avser inte att detta skulle betyda ett godkännande av Rysslands agerande, men de förfäktar tanken att den enda vägen till de-eskalering är att acceptera att världen styrs av maktintressen dikterade av stormakterna. Den liberala skolans företrädare däremot gör gällande att eftergifter kommer att uppmuntra Ryssland att fortsätta agera på ett oacceptabelt sätt, vilket kommer att leda till flera krig. Makt, säger liberalerna, må vara den viktigaste variabeln, men ideologi spelar också en roll; likaså är det viktigt att, trots hindren, arbeta utgående från moraliska utgångspunkter¹. I su-

1 För en fartyllad sammanfattning av ståndpunkter som

permakten USA kan frågan formuleras, som Henry Kissinger nyligen gjorde på ett seminarium om kriget, så här: ideologiska skillnader borde inte ge anledning till konfrontation om ”vi inte är beredda att göra regimbyte till den bärande principen för vår politik”².

Att ta den politiska realismen som utgångspunkt, alltså att bejaka de ryska intressena, skulle antagligen innebära att inga ytterligare länder blir medlemmar i Nato. Det här är givetvis oacceptabelt för småstater som Finland, eftersom de in i det sista undvika en situation där stormakterna definierar vilka allianser de går med i. Följer man å andra sidan den liberala logiken till sin spets, är den enda möjliga slutsatsen i nuläget att Ryssland måste försvagas till den grad att fredsvillkoren går att diktera, vilket betyder att Ryssland blir slaget i grunden. Det kan låta som en tilltalande tanke, men det är samtidigt skäl att komma ihåg att innan det sker, är det till och med sannolikt att Putin tar till kärnvapen. Någon mellanväg borde gå att finna, men möjligheterna för det minskar allt medan retoriken blir hårdare, prestige ökar och de mänskliga och materiella förlusterna växer.

Finland är givetvis ett litet land med begränsat rörelseutrymme. Det utrymmet kan aningen öka genom en stark egen försvarsmakt i första och militära allianser i andra hand. I Finlands intresse ligger också att till varje pris undvika en militär konfrontation med Ryssland och att inte heller USA och Ryssland konfronterar varandra direkt. Grundantagandet för Finland har länge varit att Ryssland agerar i enlighet med ett intresse att mer eller mindre upprätthålla ett *status quo* i maktbalansen. Det här antagandet har visat sig vara felaktigt eftersom den ryska regimen upplever att *status quo* i själva verket är en eufemism för att försvaga Ryssland i förhållande till ”väst”. I stället

representerar de olika synsätten i förhållande till det pågående kriget se ”The Munk Debate: Russia-Ukraine War I Stephen Walt, John Mearsheimer v Michael McFaul, Radoslaw Sikorski” på Youtube.

2 Citerad i ”The World from Washington”, *Financial Times Weekend*, 14/15.5.2022.

för att alltmer betraktas som en B-klassens stormakt, vill Ryssland utöka sin intressesfär genom att direkt konfrontera USA och Nato genom ett imperialistiskt krig i Ukraina. USA, däremot, har ett stormaktspolitiskt intresse av att försvaga Ryssland och ena Europa inför en framtida konfrontation med den verkliga rivalen, som är Kina.

Rysslands brutala invasion har dock exponerat landets svaghet. Dels har EU, under USA:s ledarskap, enat leden. Eftersom EU inte har en egen armé eller trovärdig säkerhetspolitik, och inte ens är enat under en gemensam ekonomisk politik, är EU fullständigt beroende av USA när det verkligen gäller. Försöken till dialog med Putin föll platt och såg efteråt närmast pinsamma ut för de tyska och franska statsledningarna. Det övertygade också Finland och Sverige om att EU:s sätt att ”hantera” Ryssland inte fungerar. Skräcken för en opålitlig granne i öster, och EU:s svaghet som stormaktsaktör, gjorde att man valde att maximera den egna säkerheten genom att ansöka om Nato-medlemskap. Men detta var också en skräck blandad med en känsla av att *vi gör det för att vi kan*. Det känns nämligen som mycket osannolikt att Ryssland skulle kunna utgöra ett direkt militärt hot mot Finland och samtidigt kriga vid Svarta havet. Därför ingår i stället snart hela den baltiska regionen i en försvarsallians med skölden riktad mot Ryssland. Antagandet är att ansökan på kort sikt innebär hanterbara reaktioner från Ryssland, medan det på längre sikt eliminerar ett ryskt hot tack vare Natos avskräckande effekt. Putins första reaktion, att Ryssland ”inte har något problem” med vare sig Sverige eller Finland, pekar på just detta.

Finlands och Sveriges Nato-medlemskap kommer ändå ytterligare att öka pressen på Putin att visa upp någon form av seger i Ukraina. Orsaken till Rysslands reaktion är nämligen knappast att Nato-expansionen i sig inte är ett problem, utan att möjligheten att på ett trovärdigt sätt reagera mer hotfullt är så pass begränsad i nuläget. Det här kan också öka risken för att kriget utvidgas och blir ännu mer fasansfullt. De flesta som startar ett krig ger oftast någon version av löftet om att soldaterna ”ska komma hem innan löven faller”, som den tyska kejsaren Wilhelm II sade i augusti 1914. När USA började kriga i Vietnam var antagandet heller inte att 500 000 amerikaner snart skulle kämpa mot kommunismen i ett avlägset land. Inte

heller var det tänkt att kriget mot terrorismen skulle leda till att USA associerades med tortyr av krigsfångar, men just så gick det. Krigets excesser är alltså lika oväntade som de är väntade, och både demokratier och auktoritära stater är benägna att dras ner i ett kärr där oskyldiga civila är de främsta offren.

Ju större förlusterna nu blir för Ryssland, desto större blir också hotet mot Putin och hans närmaste anförvanter. Mer generellt ökar hotet mot Rysslands existens som stormakt. Och Ryssland är, trots att dess BNP är mindre än Italiens, en stormakt. Dess status vilar på landets kärnvapenkapacitet. En stormakt kan nämligen definieras som en stat som kan överleva en kärnvapenattack och svara på den med samma mått. Sannolikheten att Ryssland kommer att använda sig av kärnvapen ökar markant om Putin känner att hotet mot honom är existentiellt. Det har också Avril Haines, chefen för USA:s nationella säkerhetstjänst, påpekat. På frågan om vad som kunde utgöra ett sådant hot, svarade hon entydigt: ett nederlag i Ukraina. Analyser som den här har inte fått mycket uppmärksamhet i ett Finland där den rent nationella utgångspunkten dominerat. Det har stundvis verkat som om upphetsningen över medlemsansökan till Nato varit så stor att mer komplicerade, mer skrämmande analyser nedprioriterats i den offentliga diskussionen.

Utvecklingen i Europa är minst sagt oroväckande och det är svårt att finna en väg ut ur konflikten. Finlands direkta säkerhet må öka med Nato-medlemskap och bra så, men som det nu ser ut är riskerna för Europa som helhet mycket stora. Det bästa man på kort sikt kan hoppas på är att en direkt militär konfrontation mellan Nato och Ryssland kan undvikas, trots att Rysslands relativa svaghet kan inbjuda till det. Det är också livsviktigt att dialogen hålls öppen mellan parterna trots att grymheterna vi nästan dagligen får läsa om i media inte ökar sannolikheten för fred. Det må låta magert som konklusion, men läget är så pass allvarligt att det bästa man på kort sikt kan hoppas på är att ens bromsa eskaleringen och därmed bereda vägen för fredsförhandlingar. Och i Finland får vi förbereda oss på att samtidigt som Nato ger substantiell militär uppbackning, så kommer vi att måsta navigera i allt farligare internationella vatten.

JOHAN EKMAN

17.5.2022